

ВОГНІВКИ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ (LEPIDOPTERA, PYRALIDAE). ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Говорун О.В.

*Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка,
кафедра зоології, анатомії та фізіології, людини і тварин,
e-mail: s-govorun@yandex.ru*

*Представлено нарис з історії дослідження вогнівок на територіях західних областей України.
Приведено результати зборів на території філії заповідника Медобори «Кременецькі гори».*

Ключові слова: *вогнівки, Pyralidae, фауна, Західна Україна.*

Govorun A.V. The pyralid moth (Lepidoptera, Pyralidae) of Western Ukraine. The history of research and current status of populations. The essay on the history of research of pyralid moth populations in the Western Ukraine are submitted. The results of pyralid moth collection in the reserve Medobory "Kremenets mountains" are discussed.

Key words: *pyralid moth, Pyralidae, fauna, Western Ukraine.*

Вступ

Вогнівки – одна з найбільш багатих видами родина ряду Lepidoptera, вони поширені майже по всьому суходолу. Сумарна кількість видів та підвидів світової фауни, за деякими оцінками, сягає понад 16 тисяч, переважна більшість з яких поширена в тропіках; загалом для Європи описано близько 850 видів із 13 підродин, в тому числі для її середньої частини – понад 400 видів [1; 2]. На даний час систематика вогнівок зазнає суттєвої реформації, родина набула статусу надродини Pyraloidea, до складу якої входять чотири родини Phycitidae, Pyralidae, Pyraustidae, Crambidae [3]. Але слід зазначити, що не всі дослідники приймають цю систему, використовуючи «стару» з поділом родини на підродини.

Вивчення регіональних фаун та екологічних особливостей окремих видів належать до пріоритетних напрямків зоологічних досліджень, що повною мірою стосується вогнівок України. Зокрема, актуальність теми визначає те, що близько 25% видів цих лускокрилих відомі як шкідники культурних рослин, продовольчих запасів та бджільництва. Практичне значення із них передусім мають шкідники продовольчих запасів (борошна, круп, сушених фруктів і т.п.), насінневого та фуражного зерна, лісових насаджень, а також фітофаги бур'янів.

В західних областях України вивчення фауни вогнівок було розпочате в середині XIX ст. Були опубліковані дані про поширення та екологічні особливості 107 видів зі Східної Галичини та 82 – із Карпат [4-6], а також списки вогнівок Буковини [7-9] та околиць Івано-Франківська, Львова, Дрогобича [10-12]. Дещо пізніше надруковано ряд праць, в яких наведено 106 видів для північно-західних Карпат [13-17]. На початку XX ст. виходить низка статей про видовий склад вогнівок західної частини Передкарпаття [18-20]. Наприкінці XIX – початку XX ст. фауну метеликів, в тому числі вогнівок, західних областей вивчали також інші дослідники [21-26 та ін. праці]. У монографії про фауну лускокрилих Польщі (в тогочасних кордонах) є відомості про 212 видів вогнівок західної частини України [27]. Слід відзначити, що частина даних вказаної роботи стосовно багатьох видів основана на неперевірених повідомленнях колекціонерів та потребує критичної оцінки. Перші достовірні дані про вогнівки Карпат та Закарпаття, які базуються на незначних за об'ємами зборах, знаходимо в працях угорських дослідників [28; 29]. Пізніше для території Закарпаття (місто Чоп), було вказано ще один вид [30].

У середині XX сторіччя розпочате інтенсивне вивчення фауни лускокрилих, в тому числі піралід, в Карпатському регіоні [31; 32 та ін.]. В 1976 році З.М. Козакевич захистив кандидатську дисертацію "Вогнівки (Pyraloidea, Lepidoptera) Радянських Карпат". У праці для регіону вказано 210 видів [33]. З.М. Козакевичем також опубліковано низку статей щодо поширення та екологічних особливостей багатьох видів вогнівок на Прикарпатті та у Карпатах [34 - 37]. Пізніше дослідження вогнівок Карпат припинились на довгий час. Сучасні роботи про вогнівки Карпат, як і в цілому західних областей України, практично відсутні.

В 2001 році автором зібрано матеріал у Карпатах (Чернівецька область) та на території Вижицького НПП, результати опубліковано в 2002 році [37]. Не зважаючи на короткі строки збору (10 днів в липні) та невелику кількість матеріалу, близько 1000 екземплярів (всього 40 видів), вдалося доповнити регіональний список 3 видами: *Hypochalcia ahenella* Den. & Schiff., *Crambus lathonellus* Znk., *Catoptria conchella* Hb.

Отже за опублікованими матеріалами для територій Західної України відомий 231 вид вогнівок.

Матеріали і методи

Матеріалом для цього повідомлення є збори автора проведені 11.08.2012 р. в околицях с. Дунаїв («Кременецькі гори» філія заповідника Медобори), Кременецького району Тернопільської області. Використані загальноприйняті методи лову комах на світло (лама Philips ML 250W E27) та ручний збір імаго. Ідентифікацію видів проведено за препаратами їх генітального апарату, криловому малюнку, зовнішніми морфологічними ознаками. Зібрано та опрацьовано близько 230 екземплярів вогнівок.

Результати та обговорення

Зібрані метелики належать до 29 видів, більшість яких широкого ареалу. Цікавими є два види, які вперше знайдено в цьому регіоні – *Phycitodes inquinatella*, *Loxostege turbidalis*. Нижче представлено список знайдених видів, який скомпоновано згідно з прийнятою системою родини [2].

Achroia grisella (Fabricius, 1794), *Synaphe punctalis* (Fabricius, 1775), *Pempeliella dilutella* (Denis & Schiffermüller, 1775), *Oncocera semirubella* (Scopoli, 1763), *Homoeosoma sinuella* (Fabricius, 1794), *Phycitodes inquinatella* (Ragonot, 1887), *Chrysoteuchia culmella* (Linnaeus, 1758), *Crambus perlella* (Scopoli, 1763), *Agriphila straminella* (Denis & Schiffermüller, 1775), *Platytes cerussella* (Denis & Schiffermüller, 1775), *P. alpinella* (Hübner, 1813), *Donacaula forcicella* (Thunberg, 1794), *Elophila nymphaeata* (Linnaeus, 1758), *Parapoynx stratiotata* (Linnaeus, 1758), *Nymphula stagnata* (Donovan, 1806), *Evergestis pallidata* (Hufnagel, 1767), *Loxostege turbidalis* (Treitschke, 1829), *Margaritia sticticalis* (Linnaeus, 1761), *Ecpyrrhorhoe rubiginalis* (Hübner, 1796), *Haematia despicata* (Scopoli, 1763), *Pyrausta aurata* (Scopoli, 1763), *P. purpuralis* (Linnaeus, 1758), *Panstegia aerealis* (Hübner, 1793), *Sitochroa palealis* (Denis & Schiffermüller, 1775), *S. verticalis* (Linnaeus, 1758), *Psammotis pulveralis* (Hübner, 1796), *Agrotera nemoralis* (Scopoli, 1763), *Diasemia reticularis* (Linnaeus, 1761), *Nomophila noctuella* (Denis & Schiffermüller, 1775).

Висновки

Список видів вогнівок відомий для територій Західної України доповнено двома видами – *Phycitodes inquinatella*, *Loxostege turbidalis*. Загальна кількість видів цього регіону – 233. Фауна піралід західних областей України на сьогодні є однією з найбільш вивчених. Всього на території України зареєстровано близько 370 видів, добре вивчені вогнівки північного-сходу – 221 вид, Криму – 178 видів. Інші регіони потребують подальших досліджень.

Дослідження піралід західного регіону проведені ще наприкінці XIX – початку XX ст. (в Карпатах 40 років тому). З того часу значної антропогенної трансформації зазнали ландшафти регіону, змінилися преференції в рослинництві і, як наслідок, слід очікувати змін у популяціях цих метеликів у регіоні. Необхідність продовження досліджень вогнівок на цій території не викликає сумнівів.

Література

1. *Slamka F.* Die Zünslerartigen (Pyraloidea) Mitteleuropas. – Bratislava, 1997. – 112 s.
2. *Speidel W.* Pyralidae // The Lepidoptera of Europe. – Stenstrup: Karsholt O. & Razowski J., 1996. – P. 166-196.
3. *Кузнецов В.И.* Новые подходы к системе чешуекрылых мировой фауны (на основе функциональной морфологии брюшка). / В.И. Кузнецов, А.А. Стекольников – СПб.: Наука, 2001. – 462 с.
4. *Nowicki M.* Enumeratio Lepidopterorum Haliciae orientalis. – Leopold: Stauropigiani, 1860. – 269 p.
5. *Nowicki M.* Beitrag zur Lepidopterenfauna Galiziens // Verh. Zool.-Bot. Ges. Wien. – Wien, 1865. – Bd. 15. – S. 175-192.
6. *Nowicki M.* Motyle Galycii – Lwow: W drukarni instytutu taupigilanskiego. 1865. – S. 70-152.
7. *Hormuzaki K.* Die Schmetterlinge der Bukowina // Verhandl. d. k. k. zool. – botan. Gesel. in Wien. – Wien, 1907. – Bd. 57. – S. 34-107.
8. *Hormuzaki C.* Lepidoptera der Bukowina. – Czernowitz., 1894. – 183 s.
9. *Hormuzaki C.* Karpatokban honos Erebiakrol // Rovartani lapok. – Budapest, 1903. – № 10. – P. 144-148, 166-171.
10. *Werchratski J.* Przyczynek do krajowej fauny motylej // Spr. Kom. fizjiogr. P.A.U. – Krakow, 1869. – T. 3. – P. 23-28.
11. *Werchratski J.* Dodatek do fauny motylej // Spraw. kom. fizjiogr. P.A.U. w Krakowie. – Krakow, 1870. – T. 4. – P. 56-62.
12. *Werchratski J.* Motyle wieksze Stanislawowa i okolocy // Spraw. kom. fizjiogr. P.A.U. w Krakowie. – Krakow, 1893. – T. 28. – P. 45-49.
13. *Brunicki J.* Spis motyli zebranych w powiecie Siryiskim // Sprawozd. Kom. fizjiogr. Akad. Umiej w Krakowie. – Karkow, 1908. – T. 42. – S. 26-36.
14. *Brunicki J.* Spis motyli zebranych w powiecie Siryiskim // Sprawozd. Kom. fizjiogr. Akad. Umiej w Krakowie. – Karkow, 1909. – T. 44. – S. 3-5.

15. *Brunicki J.* Spis motyli zebranych w powiecie Siryiskim // Sprawozd. Kom. fizjiogr. Akad. Umiej w Krakowie. – Karkow, 1911. – T. 45. – S. 66-69.
16. *Brunicki J.* Spis motyli zebranych w powiecie Siryiskim // Sprawozd. Kom. fizjiogr. Akad. Umiej w Krakowie. – Karkow, 1912. – T. 46. – S. 139-141.
17. *Brunicki J.* Spis motyli zebranych w powiecie Siryiskim // Sprawozd. Kom. fizjiogr. Akad. Umiej w Krakowie. – Karkow, 1913. – T. 47. – S. 52-55.
18. *Schille F.* Materyaly do fauny owadow krajowych // Spraw. kom. fizjiogr. P.A.U. w Krakowie. – Krakow, 1911. – T. 45. – S. 11-39.
19. *Schille F.* Motyle drobne Galicyi. – Lwow: Kosmos, 1914. – T. 39. – P.123-186.
20. *Schille F.* Rzadkie i aberatywne motyle mego zbioru // Polskie Pismo Entomologiczne. Polski Zwiasek Entomologiczny. – Lwow, 1924. – T. 3, Z. 1-2. – S. 2-6.
21. *Garbowski T.* Materialien zu einer Lepidopterenfauna Galiziens, nebst systematischen und biologischen Beiträgen // Sitzbr. d. k. k. Akad. d. Wiss. in Wien, Mathem. naturw. Classe. – Wien, 1892. – Bd. 1. – S. 15-19.
22. *Klemensiewicz S.* Verzeichniss einiger für Galicien neuer Schmetterlingsarten // Jahrg. Societas Ent. Zürich. – 1893. – Bd. 8, № 18. – S. 31-56.
23. *Prüffer J.* Przyczynek do znajomości motyli Wolznia // Studia Soc. Sci. Toruniensis. – Torun, 1798. – T. 1, № 5. – S. 52-124.
24. *Romaniszyn J.W.* Fauna owadow okolic Lwowa // Polskie Pismo Entomologiczne. Polski Zwiasek Entomologiczny. – Lwow, 1923. – Bd. 2, № 1. – S. 35-37.
25. *Stockl. A.* Motyle rzadsze i nowe zebrane, w latach 1911 do 1921 w okolicach Lwowa, Janowa, Mikuliczyna i Worochty. Czesc III // Polskie Pismo Entomologiczne. – Lwow, 1922. – T. 2, Z. 2. – S. 48-53.
26. *Swiatkiewicz M.* Motyle rzadze i nowe dla Polski zebrane w ostatnich latach // Polskie Pismo Entomologiczne – Lwow, 1924. – T. 3. – S. 94-100.
27. *Romaniszyn J., Schille F.* Fauna motyli Polski. – Krakow: Pr. mon. kom. fizjogr. P. A. U., 1930. – 552 s.
28. *Balogh I.* Lepkegyutes a Fekete Tisza forrasvidekein // Folia entomologica hungarica. A Magyar rovartani tarsasag tulajdona. – Budapest, 1941. – T. 6, № 3-4. – T. 97-104.
29. *Szent-Ivány J., Uhrík-Mészáros T.* Die Verbreitung der Pyralididen (Lepidoptera) im Karpatenbecken // Annales Hist. – Nat. Mus. Nat. Hung. – 1942. – 196 p.
30. *Amsel H.G.* Microlepidopteren aus dem Kaukasus und der Ukraine // Acta entomol. Mus. Nation. Pragae. – Pragae, 1959. – T. 33. – S. 419-421.
31. *Загайкевич И.К.* Районирование распространения вредных лесных насекомых в западных областях Украинской ССР / *И.К. Загайкевич* // Науч. тр. Ин-та энтомол. и фитопатол. АН УССР. – К., 1955. – Вып. 4. – С. 47-70.
32. *Загайкевич И.К.* Насекомые – вредители древесных и кустарниковых пород западных областей Украины / *И.К. Загайкевич*. – К.: Изд-во АН УССР, 1958. – 131 с.
33. *Козакевич З.М.* Огневки (Lepidoptera, Pyralidae) Советских Карпат. Эколого-фаунистический и зоогеографический обзор: Автореф. дисс. ... канд. биол. наук: 03.00.09 / Ин-тут зоол. АН УССР – К., 1976. – 23 с.
34. *Козакевич З.М.* Поширення справжніх вогнівок у Прикарпатті // Захист рослин. – К., 1970. – Вип. 11. – С. 45-51.
35. *Козакевич З.М.* Деякі аспекти екології справжніх вогнівок на заході України / *З.М. Козакевич* // Захист рослин. – К., 1972. – Вип. 15. – С. 16-18.
36. *Козакевич З.М.* К биологии сенной огневки [*Hypopygia costalis* F. (Lepidoptera, Pyralidae)] / *З.М. Козакевич* // Науч. докл. высш. школы. Биол. науки. – 1972. – № 10. – С. 15-20.
37. *Говорун А.В.* К изучению фауны огневок (Lepidoptera, Pyralidae) Украинских Карпат и Буковины / *А.В. Говорун* // XII Съезд Русского энтомологического общества. – СПб., 2002. – С. 78.

Стаття поступила до редакції 15.10.2012р.; прийнята до друку 24.10.2012 р.